

אור חדש על נס חנוכה

לכאורה, מה אפשר לומר על חנוכה, שלכאורה לא נאמר עדיין?

אפשר ואפשר! למרות כל מה שנאמר וכל אשר נכתב, נדפס ופורסם על חנוכה וענינו, בדורינו ובכל הדורות. שהרי: בעצם אין לך חג מופלא סתום ונעלם, יותר מאשר חג החנוכה והסברו במקורות ישראל, מימי המשנה והתלמוד ועד ימינו, הסתום מרובה על המפורש והנעלם מרובה מן הגלוי.

זאת ועוד: בארץ ישראל של ימינו, בישוב היהודי שלפני קום המדינה ובמדינה, מאז ייסודה ועד היום, קיבל חג החנוכה, אופי לאומי צבאי מובהק. הושם הדגש בדברי המחנכים, בבתי הספר ובתנועות הנוער על הנצחון הצבאי והובלטה המשמעות הלאומית-מדינית של מלחמת החשמונאים. ענין נס פך השמן, מתואר לכאורה כדבר צדדי, אם לא, חלילה, מיותר!

לעומת זאת, בגולה הארוכה, וכן בחלקים ידועים שבעולמה של תורה, הועלם והוסתר מן העין, היסוד השני של חג החנוכה, שהוא נס הנצחון והפדות. הדגש הושם על הצד הדתי – הנסי, שבעבודת בית המקדש, וחנוכתו מחדש ונס פך השמן! כאילו, הכל הוא רק ענין פולחני-דתי, מיוחד. מעשה שאירע נס בבית המקדש – ובגלל זה עשו חג.

אכן, רבים מגדולי ישראל עמדו כבר על כך, שלצמצם את ענין החנוכה לענין נס פך השמן – ולהתעלם מן המקום המרכזי, שתופס ענין הישועה והנצחון – זה דבר שלא יתכן. שהרי, כל ברכות ותפילות החג, מדגישות את ענין הנסים והתשועות והמלחמות, שנעשו ע"י הקב"ה לאבותינו בימים ההם – בזמן הזה. מאידך, ברור כי נס פך השמן שבמקדש ומצות הדלקת המנורה בכל בית בישראל – מבטאים באופן מהותי ויחודי את כל ענין חג החנוכה המשלב בשילוב הרמוני ומלא ומתוך קדושה וטהרה את השלימות של ההתמזגות של חומר ורוח, בעולמה של תורה ובעולמו של עם ישראל. לברור סוגיא מופלאה זו של חג החנוכה, נרותיו ואורו, מוקדשים הדברים הבאים.

שני הנסים

נס פך השמן עצמו – ענין נפלא ותמוה. לא מצאנו אף פעם שחז"ל קבעו יום חג על נס שארע מחוץ לדרך הטבע, בעבודת המקדש. בית המקדש היה מלא ניסים: "עשרה ניסים נעשו לאבותינו בבית המקדש", כדברי המשנה הידועה במסכת אבות, רבותינו פרשו: שהיו עוד ועוד ניסים. בכל זאת: לא מצאנו שום מקור לכך, שבגלל נס שהתרחש בבית המקדש, קבעו חג – ותקנו תפילות וברכות. מדוע איפה קבעו חג בגלל נס זה, שלכאורה היה מתחדש בבית המקדש תדיר, דהיינו שמן שדולק יותר מאשר זמנו (ראה שבת כ"ב, ב'): "עדות לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל"

זאת ועוד: לכאורה מצינו כי קובעים חג ועושים חג, בגלל ארוע של הצלה או נצחון. מה ארע בכ"ה כסלו, בשנת הנצחון של החשמונאים על היוונים – שבגללו קבעו חג? איזה נס הצלה וישועה נעשה דווקא ביום זה? החזרת העבודה למקומה בבית המקדש – מה קשרה לנס הנצחון במערכות המלחמה, הדברים טעונים ברור ופרוש.

אנו מציעים לומר: שמצות הדלקת הנרות בחנוכה, שהיא זכר לנס פך-שמן, בודאי ובודאי תוקנה ע"י חז"ל – שהרי אלה דברים ברורים, מפורשים הם במשנה, במגילת תענית ובגמרא במסכת שבת – אבל גם את החג כולו, הקשור בחנוכה המזבח בבית המקדש. וביחוד בחנוכה המנורה החדשה ועל כולם בנס השמן – קבעו חז"ל לא רק על נס השמן, אלא גם, ואולי בעיקר, על נס הישועה והנצחון, שעליו מצינו יסוד קביעת ימי הודאה והלל על הנס.

לברור נוסף ומרחיב של השאלה, מה הקשר שבין שני הנסים? כיצד משתלבים הם יחד ויוצרים את ההויה והתוכן הפנימי של חג החנוכה? לברור נושא נפלא ומופלא זה – מוקדשים הדברים הבאים.

*

גם הענין של "הדלקת הנרות", נתיחד לא רק לזכר הנס של פך השמן, אלא גם לזכר הנצחון. אנחנו אומרים בכל יום בפינו, אחרי הדלקת הנרות, שהטעם להדלקת הנרות הוא נס הישועה והנצחון שבמלחמה. כמו שנוהגים כל בית-ישראל לומר, לשיר ולזמר: "הנרות הללו-אנו מדליקים", למה אנו מדליקים? לכאורה, היה צריך להאמר על ידנו: "על כך שפך השמן הספיק לשמונה ימים", אבל לא נאמר כך בנוסח שתקנו רבותינו – כנראה מימים קדומים. אנחנו אומרים: "על הנסים ועל הנפלאות ועל התשועות ועל המלחמות (ועל הנחמות) שעשית לאבותינו – בימים ההם בזמן הזה, על ידי כהניך הקדושים".

גדולי החכמים תקנו נוסח זה, זהו נוסח עתיק יומין מימי ראשוני החכמים, ויש אומרים מימי הגאונים. אכן, בגמרא במס' שבת, מצינו רק את מטבע הברכות הנאמרות על הנרות: "אשר קדשנו במצותיו וציונו להדליק נר חנוכה", "שעשה ניסים", ו"שהחיינו". הנוסח של "הנרות הללו", לא הובא בגמרא. אכן הוא נתקדש במסורת מימי קדם, וכל יהודי שומר מצוות אומר את הנוסח הזה. מה הוא אומר? "על הניסים ועל הנפלאות ועל התשועות ועל

המלחמות, שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, על ידי כהניך הקדושים". הוא איננו אומר: על שנעשה נס והשמן דלק שמונה ימים – כמובא בגמ'. למה? נוסח זה אומר דרשני ופרשני! נשאלת השאלה: מה הקשר הפנימי והעמוק בין "הדלקת הנרות", שבאה לכאורה רק לזכר פך השמן, שהספיק לשמונה ימים, לבין ענין מה שאנו אומרים אחרי הדלקת הנרות: "על התשועות ועל המלחמות"?

זאת ועוד: הרי בנוסח שבברכת המזון, בברכה השניה, שהיא "ברכת ההודאה" של ברכת המזון, וכן בתפילת העמידה בברכת "מודים", שגם היא "ברכת ההודאה", אנחנו אומרים: "על הניסים ועל הפורקן ועל הגבורות ועל התשועות ועל הנפלאות ועל הנחמות ועל המלחמות, שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, בימי מתתיהו בן יוחנן כהן גדול חשמונאי ובניו". בנוסח זה שתקנו חז"ל והובא במסכת ברכות, יש סיפור שלם: "מסרת גיבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים וטמאים ביד טהורים ורשעים ביד צדיקים..." ענין הנרות נזכר שם רק בדרך רמז, ומתקשים בכך מאוד המפרשים, לבאר מה שנאמר שם: "ואחר כך באו בניך לדביר ביתך, ופינו את היכלך, וטהרו את מקדשך והדליקו נרות בחצרות קדשך". מה זה "בחצרות קדשך"? הלא הדליקו את הנרות, **במנורת המקדש שבהיכל**. למה נאמר כאן: "בחצרות קדשך"?

ראויה לעיון גם המשמעות הפנימית של פרטי קיום המצווה של הדלקת נר חנוכה. מה הטעם של ההלכה שבברייתא: "מצוה להניח אותו על פתח ביתו מבחוץ", ורק במקום שזה קשה, יש להניח אותו במקום שרואים אותו, העוברים ברשות הרבים – כדי לפרסם את הנס. האם מצוה זו שתקנו רבותינו באה רק כדי לפרסם את הנס שהיה במקדש? בודאי ובודאי, שלא רק למטרה כזאת. חלילה, לצמצם את החיזוק ופרסום הנס רק לענין השמן שבמקדש – אלא בא ענין הדלקת הנרות, כדי לפרסם גם את הנס של **הישועה, שהקב"ה עשה לעם ישראל**. שיש בזה, ענין של **קידוש השם** גדול ונורא – **לעיני כל העמים!** אולי לכן נצטוינו לדאוג לכך, שכולם יראו את הנרות, שכל הגויים ידעו, ובודאי שכל ישראל חייבים לדעת, את הישועה אשר עשה ד' לעמו.

זאת ועוד: חכמים תקנו לנו לומר בתפילות של חנוכה – הלל והודאה. ברור ופשוט שע"פ ההלכה, "הלל והודאה", לא אומרים על נס מסוג זה, הנס שבמקדש. את תפילת הלל והודאה אנו אומרים – **על נס של ישועה**, כמו שאמרו רבותינו: "חכמים תקנו להם לישראל שיאמרו את ההלל, להודות על כל צרה וצרה שתבוא על ישראל, והם נגאלים ממנה". זה יסוד דין ההלל, המובא בתלמוד. את ההלל אומרים בתורת שיר שבח והודאה להקב"ה, על נס גאולה וישועה ציבורית וכללית, אבל לא על נס כגון נס פך השמן. ימי החנוכה נכללים בין י"ח ימים, שגומרים בהם את ההלל. כל כך למה?

חגם של השמן והאור – החומר והרוח

נרחיב את השאלה ונברר: למה תקנו רבותינו לומר ולמה תקנו חז"ל, להדגיש ולהעמיד את הענין של המנורה ושל הדלקת הנרות ושל נס פך השמן – במרכז חג החנוכה? עד כדי

כך, שהדברים הגיעו לידי כך, שמחלק מסויים של עם ישראל, השתכח לגמרי הענין השני שבחג, הענין של הנס של ההצלה והנס הלאומי, הצבאי והמדיני. כמו, שמחלק אחר של עם ישראל, השתכח, לצערנו, כל הענין של המנורה? ואפלו מתייחסים אליו בסרבנות ובזלזול!

אכן, חז"ל חיברו את שניהם יחד ענין זה הוא בעל משמעות עמוקה ביותר!

ידוע, שהמהר"ל מפראג, ועוד כמה מגדולי ישראל, מפרשים ש"על הניסים", אלה הם שני ניסים: "נס הנצחון ונס פך השמן", לכן אנחנו אומרים בברכתנו: "שעשה ניסים לאבותינו" ולא שעשה נס לאבותינו. שני הניסים ביחד.

אנו מציעים לומר שיש קשר מהותי ופנימי, קשר-עמוק בין שני הנסים הללו, שענין נס פך השמן והדלקת הנרות מבטא את נצחון האיכות על הכמות, הן במישור ההתמודדות הגשמית — הצבאית שבין ישראל לעמים והן במישור התגברותה של הרוח על החומר, האמונה על הכפירה, האור על החושך.

אם כן, יש פה לפנינו בטוי של נקודה עקרונית-יסודית, בהשקפת העולם של היהדות. נקודה זאת והדגשתה, מהוים בעצם את המהות של חנוכה. ההשקפה על שני הנסים שהם אחד — זה הוא היסוד וזה הוא המסר לדורות של חג החנוכה.

למעלה מזה: זוהי הנקודה הפנימית של כל מלחמת החשמונאים הקדושים, שבחייהם הגשימו ממש את המציאות של: "רוממות א-ל בגרונם וחרב פיפיות בידם".

חג החנוכה בא לתת בטוי, להשקפת עולם של שלמות הרמונית, בין שני החלקים הבלתי נפרדים של ענין הנס. חג החנוכה הוא חגם של השמן והאור, של החומר והרוח, של הגוף והנשמה, של החרות הצבאית והמדינית והחרות הרוחנית. שני היסודות עולים בקנה אחד. זהו הנס האמיתי של חנוכה — בעולם הרוח והאידיאה.

דבר זה מסתמל דווקא בענין הדלקת הנרות, בענין האור. האור מקשר בין העולמות, בין עולם החומר לעולם הרוח.

*

זאת אומרת: חג החנוכה בא לדחות את השניות הפסולה, את השיטה הדוגלת בהפרדה בין חומר לרוח, בין האמונה לבין חיי המעשה, בין בית המקדש ובין החיים היום-יומיים, בין אורח חיים יהודי שלם ובין הצלחה בצבא ובמדינה ובכלכלה ובחקלאות ובכל עניני החומר. הפרדה זאת היא תכונת יסוד של התרבות היונית, שממנה עברה לרומי, וממנה צמחה המינות הקדומה, הלא היא הנצרות המפרידה בין הקיסר לאלקים.

תרבות שלילית זאת, שאיננה דוחה בדווקא את קיומו של המושג הדתי — כמושג שיש להתייחס אליו. שהרי גם אצל היוונים היו "אלים" — אמנם אלילים ועבודתם עבודה זרה שלהם, אך לפי תפיסתם — לא דחו את מושגי הדת והאמונה. אלא: תפיסתם האלילית, דחתה את השילוב שבין שני התחומים. גם ביוון ורומי ולא רק במינות הקדומה: "המלך

הוא מלך. כהן האליל הוא כהן האליל". אין אפשרות של שילוב שני הדברים. על אחת כמה וכמה בקביעתם הפסולה של המינים: "תנו לקיסר אשר לקיסר ולאלקים אשר לאלקים". כתרבויות מצרים, יון ורומא ובכלל בעולם העתיק לעתים היה המלך הופך את עצמו לאל, אז זוהי עבודה זרה מוחלטת, מלכות הרשעה, מלכות של אלילות, מלכות של מרידה בבורא עולם. בהשקפת היהדות: **המלך נושא עמו את ספר התורה. המלך ומשיח ה' – שנים שהם אחד.** הגדרת המלך או הנשיא בהלכה: אין על גביו אלא ד' אלקיו.

אכן, המצב האידיאלי בעולמה של תורה, גם הוא מפריד ומגדיר את תחומי הסמכות וההשפעה ההדדית, שבין מלך לבין כהן, ושבין שניהם לבין הנביא. אך לעתים נוצר צורך יוצא מן הכלל, לעירוב תחומין ולמיזוג רשויות – וזה היה המצב ללא ספק בימי החשמונאים. אחת מנקודות התורפה הבעייתיות ונקודות המוקד של חנוכה היתה, שהגיעו הדברים לידי כך, שאפילו ההפרדה האישית בין הכהונה והמלכות, שהיא מיסודות התורה וההלכה, לא נשמרה. מלכי בית חשמונאי כהנים היו! דבר זה, שהיה בבחינת "הוראת-שעה", **כדי להתגבר על ההשפעה של עולם התרבות היווני, שהפריד וחיבל בקודש**, היו לו תוצאות קשות. שהרי, הגיע המצב לידי כך, שהכהנים בעל כורחם, נעשו גם מלכים בישראל ועמדו-בראש העם והם המשיכו בכך כמה דורות. דעת חכמים לא היתה נוחה מכך, כדברי הרמב"ן המפורסמים בפרושו לחומש. צא ולמד ממעשה שהיה בינאי המלך ובאותו איש רע ובליעל אלעזר בן פועירה, שאמר לו לינאי – הקם להם בציץ שבין עיניך, על זה אמרו חכמים: "דיך בכתר מלכות, הנח כתר כהונה לזרעו של אהרון", והגיעו הדברים לטרגדיה נוראה ולגזירת כליה על חכמי ישראל.

ידוע מה שהרמב"ן בפרושו לתורה כותב על ענין זה, שזו היתה הסיבה הפנימית לכך, שלא נשתיירו מבית חשמונאי לדורות, משום מקרא שכתוב: "לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו עד כי יבא שילה ולו יקהת עמים". הרמב"ן אומר דברים מחרידים ומזעזעים: שרצונו של הקב"ה שלא יהיו מלכים, אלא רק ודוקא משבט יהודה, דהיינו מלכות בית דוד. זה הסברו של הרמב"ן, לכך, שקרה האסון הנורא הזה, שאבותינו הכהנים הקדושים, כל ביתם כלה ולא נשתמר ממנו שריד ופליט, כולם נהרגו. עד כדי כך, שאומרת לנו הגמרא: "שכל מי שאומר שהוא בא מבית חשמונאי, צריך לבדוק אחריו שמא הוא עבד", משום שלא נשאר אף אחד ברי-יחסין ובן חורין מהבית הזה. זה הוא אסון נורא, וכל כך למה? אומר הרמב"ן: משום שהקב"ה לא רוצה שהמלכות לדורות, תשתמר בידי הכהנים.

אבל: **היה מצב של הוראת שעה**, והמצב הזה נבע בין היתר, גם מתוך הצורך להתגבר על **חילול הקודש והמקדש**, והתפתח מתוך הצורך להתגבר, על ההשפעה של התרבות היוונית. עובדה היא שהכהנים הם הם, אשר הניפו את נס המרד. הם ניהלו את המלחמה, הם ניהלו את הצבא ואת המדיניות. והם ששלו יחד את עבודת המקדש עם עבודת המדינה. הם שקיימו את המצוה של "בהעלתך את הנרות – אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות".

*

הענין של **אור**, **נרות ואור**, הוא הנושא המרכזי של חנוכה.

יוסף בן מתתיהו בקדמוניות היהודים, קורא את חג החנוכה: חג האורים, כנראה, היה זה שם נפוץ בימיו. ולא דוקא משום הדלקת הנרות בלבד, אלא כל החג נקרא אצלם חג האורים. גם פה יש ענין של הפגנת החשיבות של המושא ושל הנושא ושל הערך שנקרא אור.

באמת: המעשה המכריע ביותר בתולדות האדם בתולדות העולם, הוא: הופעת האור מתוך החושך. מעשה בראשית מתחיל עם אור: "ויאמר אלוקים יהי אור ויהי אור". דורשים רבותינו במדרש רבה: "מלמד שהתעטף הקב"ה באור כשלמה וברא בו את העולם".

מדוע אור? משום שע"י האור נתחמו התחומים. על ידי האור – הדברים מפסיקים להיות מטושטשים, מבולבלים ומעורערים. כשחושך בעולם, כשתוהו ובוהו בעולם, אי אפשר להבחין בין דבר לדבר, ממששים בחושך. ממהותו של האור, שהוא מאפשר לרואה באור, להבחין בתחומים ובגבולות. זה הכלל המדעי הראשון, של כל מי שלומד את חכמת המדע של האור. השחור והלבן שנוצרו, מבחינים בהם ע"י האור וזה יתרונו מן החושך.

עלידי האור – הכל נראה. רואים: שעד כאן בית ומכאן ואילך שדה, כאן שמים וכאן ארץ. האור הוא אבן הפינה. האור הוא אמת – המידה היסודית לקביעת התחומים, שבלעדיה אין יצירה ואין בריאה ואין עשיה ואין עונה של יום ועונה של לילה – שעליה אנו מברכים: "גולל אור מפני חושך וחושך מפני אור ומעביר יום ומביא לילה ומבדיל בין יום ובין לילה". העמדת ענין האור במרכזו של חג החנוכה, באה גם כדי להבחין בין האור ובין החושך, בין הטמא ובין הטהור, בין ישראל לבין העמים.

עדין אנו צריכים למודעי, הא כיצד משתלב ענין זה של האור והדלקת הנרות – עם מהותו של מאבק החשמונאים? מדוע מסמלת מצות הדלקת הנרות, את כל הנצחון ואת כל הנס. זהו סודו ויסודו של חג חנוכה, שכדי לעמוד על מהותו, נצטרך להוסיף ולהעמיק ולברר את המקורות.

חנוכה למה?

עיקר קביעתו של טכס הדלקת נרות חנוכה – כארוע המרכזי של החג, אומר דרשני וחקרני. להלן נחזור ונברר את המקורות:

במגילת תענית שהיא המקור המרכזי, לקביעת חג החנוכה, אנחנו מוצאים, כידוע, וכמו שבררנו בכמה מקומות, שלשה טעמים לענין חנוכה. נציין כאן כי באמת כל הטעמים משתלבים זה בזה, נציין עוד כי ענין החנוכה היא הנושא המרכזי של מגילת תענית. בכמה מקורות מצינו שקוראים את מגילת-תענית: מסכת חנוכה. מובא, שר' אברהם בן הגר"א, היה אומר, שמסכת-חנוכה היא אחת משבע המסכתות הקטנות, כמו מסכת מזוזה ועוד, שבדפוסים הראשונים של הש"ס, הדפיסו אותם בסוף הש"ס. מגילת תענית אשר נשתמרה אצלנו, אע"פ שיש בה נושאים הרבה, מדברים שבאו בין חכמי-ישראל הפרושים לבין הצדוקים, בכל זאת עיקר ענינה הוא חנוכה, וחבר אותה חנינא בן חזקיה בן גרון. כך אנו למדים מן הגמרא במסכת שבת, שבה נאמר: שחנינא בן חזקיה בן גרון וזקני בית שמאי

ובית הלל, כתבו את מגילת תענית. חנינא בן חזקיהו בן גרון היה כנראה הכותב העיקרי. אבל, כתב את מגילת תענית, ביחד עם זקני בית שמאי ובית הלל. אם כן, זה היה עוד לפני סידור המשנה או בראשית ימי סידור המשנה.

מגילה זו מסודרת באופן מופלא כידוע, באופן: שדוקא הגמרא שלה נכתבה בלשון הקודש. והפנים – המשנה, נכתבה בלשון הארמית, הלשון המדוברת באותו הזמן. דהיינו: דוקא הבאור הוא בלשון הקודש. דבר זה אף הוא אומר דרשני. שהרי לשון המגילה ב"משנה" שלה הוא: "בכ"ה בכסלו – שמונה ימים שלא לספוד בהם ולא להתענות בהם". זה כל מה שכתוב בפנים. על זה באים כמה פרושים, בלשון הגמ' שבמגילה. פרוש אחד הוא לשון הברייתא, שכולם מכירים אותה, והיא המובאת במסכת שבת, בענין של נס פך השמן. בברייתא זו, בסוף הענין נאמר: "ולשנה אחרת קבעום ועשאום שמונה ימים טובים" וזה הוא היסוד שלנו. וזה לכאורה מתיחס ומדבר על נס פך השמן בלבד! מיד אחרי זה, באותה הברייתא, נאמר: "ולמה קבעו שמונה ימים? והלא חנוכה שעשה משה במדבר, לא עשה אלא שבעת ימים. אלא בימי מלכות יוון, נכנסו בית חשמונאי להיכל ובנו את המזבח, וסדוהו בסיד, ותקנו בו כלי שרת והיו מתעסקים בו שמונה ימים". אם כן, לפי זה, עיקר היום טוב, היה לחנוכה המזבח, שהיה בימים ההם. רק הדלקת נר חנוכה היתה לזכר נס פך השמן, דהיינו: על פי האמור רק שני הדברים האלו ביחד, יוצרים את החג: גם חנוכה המזבח וגם ענין הנר.

אדוני אבי מורי מרן הרב הנזיר הקדוש זצ"ל היה אומר: שראה בדפוס קדמון של מסכת שבת, ברישא של הסוגיא הלשון: לא "מאי חנוכה", אלא "מאי נר חנוכה"? חנוכה – זה עוד דברים וענינים, אבל "נר חנוכה" הוא הענין הזה של נס פך השמן.

זאת ועוד, במגילה שם יש כידוע גם טעם נוסף לחנוכה, שלא הובא בש"ס כלל לענין חנוכה, אלא רק לענין הלכות המנורה שבמס' מנחות והוא: "ומה ראו להדליק את הנרות, אלא בימי מלכות יון נכנסו בית חשמונאי להיכל, שבעה שפודים של ברזל בידם". שבעה שפודים כך נאמר. אומר המהר"ץ חיות בפירושו לגמרא: שצריך להגיה ולכתוב שמונה, אבל למעשה במקור כתוב כאן שבעה, ולא כתוב פה שמונה, כי מנורת המקדש היו לה שבעה קנים. "וחיפוס בעץ והדליקו בהם את הנרות" – יוצא מזה שעשו כלי שרת מעץ, או כלי שרת ממתכת ידועה שנקראת "בעץ" – דהיינו: בדיל, דבר המעורר שאלות מענינות ומסובכות, בקשר לטומאה שהותרה בציבור, ואם דין זה חל לפני שהיתה להם מנורה בציבור. סוגיא זאת בררנו במקום אחר. כאן רק נציין, כי לזכר חנוכה המנורה המאולתרת הזאת, עשו תקנה לדורות להדליק נרות בחנוכה.

אמנם שם נאמר עוד – "ומה ראו לגמור בהם את ההלל, מוצא אתה שכל תשועה ותשועה, שהקב"ה עושה להם לישראל, היו מקדימים לפניו בהלל, בשירה, בשבח ובהודאה, כענין שנאמר: "ויענו בהלל להודות לה' כי טוב".

זה מוכיח את מה שאמרנו וכתבנו קודם: שההלל נאמר על הישועה ולא על נס פך השמן. בכל זאת, עם כל זה, נשאר הנושא של הנרות הנושא המרכזי.

הרי: יש לנו כמה סיבות טובות לחג החנוכה, במקורות חז"ל: חנוכת המזבח, חנוכת המקדש, חנוכת המנורה החדשה. כולם קיימים. לכן, את השיר של יום, "מזמור שיר חנוכת הבית לדוד", אנתנו אומרים בחנוכה. מפני שענינו חנוכת הבית. אכן, העיקר של נס החנוכה: **חידושה של עבודת התמיד שבמקדש, ששיאה היתה הדלקת הנרות בהיכל.**

התמודדות התרבויות

הדברים עמוקים: זאת היתה ראשיתה של ההתמודדות בין התרבות-הזרה, העולמית, הרצינית, בעלת המשקל, שעד ימינו שלטת בכיפה בעולם המערבי – לבין עולם הרוח של תורת ישראל, של אמונת ישראל, של אורח החיים היהודי. במלחמת החשמונאים הגיעה ההתמודדות הזאת בין תרבות ישראל לתרבות יון, לעימות-הראשון שלה, לשיא הראשון שלה, למאבק המכריע, בימי חודש כסלו, מסביב למפגש שבין שלטונות-יוון לבין עם יהודה.

מענין לציין, כי תחילתה של ההתמודדות הזאת, מתועדת באופן דרמטי ביותר, במגילת תענית, ומשם מובא הדבר בתלמוד, בהתייחסות לארוע אחר שקרה אף הוא בחודש כסלו. אמנם, שנים רבות לפני נס חנוכה. אני מתכוון למה שנאמר במגילת תענית: "בעשרים ואחד בו, יום הר-גריזים שלא לספוד", הסיפור הזה מובא בגמ' במסכת יומא: "יום שבקשו הכותים את בית א-לוקינו, מאלכסנדר מוקדון להחריבו, ואמרו לו: מכור לנו חמשת כורים ארץ בהר המוריה, ונתנו להם, ובאו והודיעו את שמעון הצדיק. מה עשה? לבש בגדי כהונה והתעטף בגדי כהונה ויקירי ירושלים עמו ואלף בוליטים מכוסים בלבנים ופרחי כהונה מקישים בכלי שרת. ואבוקות של אור דולקות לפניהם כל הלילה כולו. הללו מהלכים מצד זה והללו מהלכים מצד זה".

תארו לעצמכם, את התמונה המרעישה הזאת: יוצאים מירושלים בלילה, אלף פרחי-כהונה נושאי לפידים, ובראשם שמעון הצדיק עם כל הכהנים, עטויים בבגדי שרד ובגדי לבן ואבוקות בידיהם. מצד אחד מתקדם הכובש היווני, שכבש את כל העולם, את כל המזרח, אלכסנדר מוקדון, ומן הצד השני ההנהגה הרוחנית של עם ישראל.

בארץ ישראל יש, כמו תמיד לצערנו, בוגדים פנימיים. כמו הכותים גרי האריות, שדאגו כבר למסור לו, לאותו מלך ששלט בכל המזרח. שהוא צריך להחריב את המקדש. לעומתם יוצא שמעון הצדיק בראש הסנהדרין ובראש הכהנים. הוא, הכהן-הגדול יוצא עם כל נכבדי העיר, לקראתו של אלכסנדר מוקדון. לילה שלם הם הולכים זה מול זה. עימות שנמשך כל הלילה. לילה היסטורי. לילה מכריע בתולדות ישראל.

אכן, יש כמה לילות כאלה בתולדות ישראל. יש "הלילה-הארוך" של יעקב אבינו, הנאבק לבדו עם מלאכו של עשיו. יש הלילה הארוך של יציאת מצרים. יש הלילה של קריעת ים סוף, ויש גם הלילה הזה, המצטרף ללילות הללו.

הלילה מסמל את ההכרעה העלומה. מראש לא יודעים איך יפול דבר? מה יצא לאור אחרי הלילה. הכל מטושטש ומעורבב, הכוחות באים לידי התנגשות, לידי התגושות.

לא במקרה קרה הדבר הזה בדור שלפני החשמונאים, אך באותו חודש כסלו – "כיון שהגיעו לאנטיפטרוס זרחה להם חמה. הגיעו למשמר הראשון, ופגעו זה בזה, אמרו להם מי אתם? אמרו להם: אנשי ירושלים ובאנו להקביל פני המלך. כיון שראה אלכסנדר מוקדון את שמעון הצדיק, ירד ממרכבתו והשתחוה לו, אמרו לו: מלך גדול כמותך, ישתחוה ליהודי זה? אמר להם: מעין דיוקנו של זה אני רואה כשאני יורד למלחמה ונוצח. אמר להם: למה באתם? אמרו לו: מקום זה שמתפללים על מלכותך – שלא תחרב וכותים הללו רוצים שתחריבו. ונתן את הכותים בידם, והם גררו אותם על הר גריזים וחרשו אותו וזרעוהו כרשינין ועשו יום זה ליום טוב". דבר זה קרה בעשרים ואחד בכסלו.

אכן, ההתמודדות לא הגיעה לעימות מכריע באותו היום. אדרבא: כאילו המלך היווני, הנושא את דגל התרבות היוונית לכל המזרח, במסעו שהווה את נקודת המפנה, של העברת המסורת היוונית לכל המזרח, כאלו מתקפל בפני תורת יהודה וירושלים, ברגע המפגש עם הכהן הגדול, יורד מהסוס ומשתחוה לפניו. זה הוא נס עצום. נס זה נמשך כל זמן ששניהם היו בחיים, שמעון הצדיק מצד אחד, ואלכסנדר מוקדון מצד שני. שני אנשים גדולים. גם אלכסנדר וגם שמעון הצדיק – והעובדה שאלכסנדר מרכין ראש, לסתם חכם וכהן יהודי – היא לכבודו של אותו מושל בכיפה. אבל, אחר-כך, כשנשתסעה הממלכה היוונית לשני חלקים כידוע, הדרום והצפון, הסלוקים והתלמים, לא היו מנהיגים בשיעור קומה שכזה, אלא אנשים קטנים – משני הצדדים, אישים חסרי שאר רוח – אז, קמה והתפשטה תרבות יונית גם בתוך עם ישראל ונושאי דגלה השתלטו על ההנהגה של המקדש בירושלים. אז עלו בעם ישראל כוחות, שרצו לחקות את התרבות היוונית. רק מן הכפר המרוחק שבהרים יצאה בשורה. שם הונף נס המרד. לא מציון ומירושלים יצאה אז התורה. אדרבה, הכהנים הגדולים וראשי המועצה ושליטי ירושלים, בתקופה טרגית זו – היו במחנה האחר. כל-כך הושפעו מהשטף של התרבות היוונית, שאיבדו את כושר ההבחנה שבין שני התחומים: בין קודש לחול ובין טמא לטהור.

מאז ועד היום נמשך העימות הזה, שבין קודש לחול ושבין טמא לטהור. במשך כל הדורות נמשכת ההתמודדות הזאת. חנוכה מסמלת את נצחון הרוח היהודית, את התגברות התרבות האנושית-היהודית, על התרבות היוונית הכללית.

לכן: ענין הנר, ענין האור, זו היא הנקודה המרכזית, שבאה להבדיל בין קודש לחול, בין טמא לטהור, בין ישראל לעמים, אפשר להבדיל רק לאור הנר המאיר ומבהיר. זהו "הדבר-המכשיר" של ההבדלה. זהו יסוד ההבחנה, הוא האור. בלי אור, אי אפשר להבחין.

לאור הנרות האלה, נרות חנוכה הללו שאנו מדליקים, באה לידי הבחנה והבדלה, כל המחלוקת התהומית שישנה בין הגישה של תרבות יון, ובין הגישה של עם-ישראל.

עצמאות התרבות – העצמאות המדינית

אכן, מה היה אכפת להם לאותם שליטים סורים-יוונים, אם היהודים הללו ישמרו שבת ויאכלו כשר, וימולו את בניהם? לכאורה הם הרי צריכים להתעניין רק בצד הפוליטי והמדיני. תפקידם היה להטיל מיסים, ולשעבד את הנשלטים. מדוע לא ינהגו בחכמה ויתנו להם לנהל את ההווי הדתי שלהם כרצונם? מדוע כל כך התעקשו להשתלט על עניני הדת היהודית? הרי הם לא היו כוהני דת, אשר באים לפרסם את האמונה שלהם בחרב, כמו המוסלמים, או נושאי הצלב. לא מצאנו שבעולם העתיק, שליטי יון יהיה להם ענין מיוחד, להפיץ את הדת שלהם דוקא בין העמים, בכח ובזרוע. לכאורה, אנו לא מוצאים זאת במקורות ההיסטוריים? אם כן מדוע היו הם-צריכים דוקא להכניס לבית המקדש פסלים?

נאמר במגילת תענית: שבשלישי בכסלו עשו חג, כאשר הוציאו את הסימואיות מהעזרה, הוציאו את הפסלים מן הקודש. מדוע היו היוונים מעוניינים להכניס את הצלם להיכל, מדוע ולמה? מה אכפת להם שבית-המקדש יהיה בלי פסלים, ושיעבדו היהודים הללו את אִלוקיהם כרצונם. מדוע לא גבר אצלם הקו, שלכאורה נקט בו אלכסנדר מוקדון, לתת לעם ישראל לנהל את חיי דתו כרצונו, ושיתעסקו הכובשים רק בגבית מיסים ובעניני שלטון וכדומה? צריך להבין מה קורה כאן? מדוע נגזרו הגזירות הללו? היה לזה בודאי איזה שהוא טעם פנימי – מנקודת מבטו של הכובש הזר.

מה היה הטעם של הגזירות? כדי לרדת לעומקם של דברים, כדאי להתעמק במניע אשר עמד מאחורי הגזרות, בייחוד מאחורי הגזירה על טהרת המשפחה, שלפי כמה ממסורות חז"ל, היתה נקודת המפנה של המרד. היתה זו גזירה מוזרה ונוראה כאחד: שכל אישה שמתחתנת, תכנס לחופה רק לאחר שחי איתה חיי-אישות, המושל – ההגמון, בלשון חז"ל: "תיבעל להגמון תחילה". מדוע היו צריכים אנשי תרבות יוניים, לגזור גזירה נוראה כזו? חז"ל אומרים: שכאשר הגיע הדבר לכפר מודיעין, ובתו של מתתיהו היתה צריכה להתחתן והופיע השליט היווני ורצה לקחתה, אז קמה היא ועמדה לפני אחיה וקרעה שמלתה, "פורפירא שלה" ועוררה את אחיה לקנא לה, אז פרצו מתתיהו ובניו והתחילו את המרד. לפי המסורת הזאת, לא גזירת העבודה-זרה דווקא, אלא הגזירה הזו היא גרמה לפרוץ המרד. אולם, עובדה היא כי הגזירות חלו על כל התחומים: עבודה זרה, גילוי עריות, חילול שבת, ביטול מילה, ביטול החודש העברי, כל-כך למה?

נראה לנו להסביר את המדיניות הזאת של היוונים הארורים, בטעם המרכזי שלה שהוא – היסוד של כל שטתם הוא: **לבטל את השוני**, שמיחד ומבדיל את עם ישראל מעמים אחרים. כל זמן שהאדם מחליט ע"י בחירה עצמית, לחיות לפי מערכת חוקים המשנה אותו מזולתו, הוא אדון לעצמו והוא אדון לגורלו. אדם כזה לא יכול להיות משועבד, שיעבד מוחלט ולהשתלב במסגרת. הוא – עצמאי. השליט הזר היווני, תפס את זה, בעומק. מושלים אלה הבינו, שבלי טשטוש התרבות האישית העצמית של עם יהודה, לעולם לא יהיה המושל היווני שליט שם. לכן את הדברים היסודיים ביותר, צריכים לערער ולשבור. כדי לשבור את העצמאות הרוחנית ואת תחושת החירות הפנימית.

נצא ונלמד: מה הם הדברים היסודיים ביותר, בעולמה של היהדות? הלא אלה הם אותם הדברים שעליהם נכרתה ברית: **ברית מבדילה ומבחינה. ברית קושרת מצד אחד ומבחינה מן הצד השני. ברית-המילה. הברית – טהרת המשפחה, הצניעות והמוסר שבמשפחה.** שזה הוא היסוד שמבדיל ומבחין את עם ישראל, זה ענין מהותי אצל עם ישראל. **הברית – זוהי שבת קודש, שנקראת אות ברית. הברית: זהו השולחן המיוחד היהודי.** שהוא מבדיל ומבחין בין היהודי ובין הגוי, הברית הוא – הלוח העברי, המודיע את קדושת ישראל, המקדשים את הזמנים. הברית – זו השבת שהיא אות ברית קודש בין ישראל לקב"ה. כל הדברים הללו אם הם נשארים וקיימים, לעולם לא יטמע העם הזה בעמים אחרים. קיומו מובטח לנצח.

אם רוצים ליצור מסגרת של תרבות אחת, שיוצרת הרמוניה עם השפעה של מרכזיות תרבותית אחת, אי-אפשר להסכים שכאן יהיה פולחן שונה מכל הפולחנים, אי אפשר להשלים עם כך, שבכל מקום עובדים לאלילים, וכאן: עובדים עבודת קודש, עבודה מופלאה וקשה לתפיסה והבנה על ידי הגוי. מבחינתו: גם כאן-צריכים לעבוד לאלילים! לא חשוב כל-כך אם אליל כזה, או אליל אחר. העיקר שיהיה זה אליל – הניתן לראיה ולמימוש. צריך ליצור את אותו "המושג" של אליל. יש אליל של יוון, אליל של רומא, ויכול להיות גם אליל של יהודה. את זה מוכן הגוי לתפוס, אבל **אליל צריך להיות!**

אצל עם-יהודה, מוצא הגוי פתאום דבר אחר לגמרי. עובדים לדבר שאין לו דמות ואין לו צורה ואין לו גוף, זה שונה מכל העמים האחרים. זאת ועוד: יש תורה. יש אורח חיים מיוחד, יש סגנון מיוחד, יש אמת-מידה מוסרית אחרת. היסוד הזה קובע את הכל. על זה קמו היוונים והמתיוונים: **"להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך"**:

עיניך-יונים

המנורה – האור. מבחינתה של מחשבת האמונה. זה הסמל של התרבות היהודית המיוחדת: **"הינך יפה רעיתי הנך יפה עיניך יונים"** (שיר השירים א, טו). אומר על כך המדרש-תנחומא על פרשת תצוה: **"אמר להם הקב"ה, דוגמא שלך דומה ליונה, כיצד? כשהיה נח בתיבה נאמר: "ותבא אליו היונה לעת ערב והנה עלה זית טרף בפיה" (בראשית ח', י"א), אמר לו הקב"ה: מה היונה הזאת הביאה האור לעולם, אף אתם שנמשלתם כיונה, הביאו שמן זית והדליקו לפני, שנאמר: "ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור להעלות נר תמיד" (שמות, כ"ז, כ')."**

מה הכוונה במלים "עיניך יונים"? הדברים עמוקים ונפלאים. המושג של השלום בתרבות היונית, הוא טשטוש המהות של כל אחד ואחד. המושג של שלום אצלנו, זה הזכות של כל אחד ואחד להתקיים לפי סגנונו. האמת, אנחנו – לפי דרכנו. אנחנו בכלל לא רוצים להידמות לכל העמים. **"כי כל העמים ילכו איש בשם אלהיו ואנחנו נלך בשם ד' אלוקינו לעולם ועד"**. אף על פי שיש שבע מצוות בני נח, שעל העמים לשמור, אף על פי שיש מקום לכל העמים בעולם. המטרה והתקוה של כל העמים, זה השלום בעולם. זה הוא המושג של

היונה. אך אנו דרכנו מיוחדת, אנו מעלים נר-תמיד לפני ד', על ידי קיום התורה והמצוות – להבדיל בין קודש לחול ובין ישראל לעמים.

אנחנו מדליקים נר, אנחנו מעלים אור, כדי לראות וכדי להבחין לאורו. הנר – זה לא לפיד הבא לסמל נשיאת ראש וגאווה של אמת. זה דוקא אור המאיר בשקט ובדממה. זה נר כשר. הלפיד – פוסל בהדלקת הנר, שחייב הנר להיות יחיד ולא אבוקה.

הדברים עמוקים: ישנו הבדל עצום בין לפיד ובין אור. האור – מבחין. לאור הנר – אפשר להבחין. הלפיד מפיץ את החום ואת האור לכל צד. דוקא הלהבה שלו, מונעת את העיון המדויק והמדוקדק.

אנו מדליקים נר בחנוכה – להבחין ולהבדיל: בין קודש לחול, בין טמא לטהור, בין ישראל לעמים.

שמן הזית שהוא מצוה מן המובחר, גם הוא ביטוי של רעיון עמוק. המושג של שמן אצילנו, מסמל: שמנה של תורה. לא במקרה מסמלת המנורה את החכמה, ומסמלת את התורה. מדוע? משום שלאור התורה ולאור החכמה ולאור ההגות ולאור המוסר ולאור הדרך המיוחדת שלנו, אנחנו מאירים לכל העולם. השמן שלנו – הוא בעל איכות מיוחדת. השמן מסמל את היחוד והיעוד שלנו, ואיננו מתערב עם יתר המשקים.

אורנו הוא אורו של הנר שעליו דורשים רבותינו: "קומי אורי כי בא אורך וכבוד ה' עליך זרח". "קומי אורי כי בא אורך". יש לפנינו שני אורות. כדברי המשורר האלוקי, רבינו שלמה אלקבץ: "התעוררי – התעוררי כי בא אורך – קומי אורי". יש נרות של הקב"ה ויש נרות של עם ישראל. "אמר להם הקב"ה לישראל: נרכס בידי ונרי בידכם. אני ואתם נלך ונאיר לה לציון".

זה שהכתוב אומר: "והיה בעת ההיא אחפש את ירושלים בנרות". למה? מה הכוונה "אחפש את ירושלים בנרות"? האם ירושלים לא קיימת? מה צריכים לחיפוש זה – הלכה למעשה? התשובה: זו היא ההבחנה. איזה ירושלים אנחנו רוצים? עיר ככל הערים? מדינה ככל המדינות? אולי יהיה בה יופי, הדר, מלכות, אבל לא יהיה בה יחוד ולא יהיה בה יעוד. או, שאנו רוצים: שהנרות שלנו – יהיו שונים. הנרות שלנו יביאו אור-לישראל ואור לגויים. הנר שלנו – הוא סמל היחוד, סמל ההבחנה, סמל ההבדלה שבין טמא לטהור, בין קודש לחול, בין ישראל לעמים.

הנה אנחנו רואים: שכאשר המדרש מדבר על העולם-הזה והעולם-הבא, הוא מדבר על אורות ועל נרות.

אומר המדרש על הפסוק: "והיה בעת ההיא אחפש את ירושלים בנרות", "אמר הקב"ה: כשם שבעולם הזה היו הנרות דולקים בבית קדשי-הקודשים, כך אני עתיד לעשות כשאבנה את ירושלים. מנין? ממה שמשלים בנביא: "אחפש את ירושלים בנרות".

יש כאן בשורה גדולה ונפלאה – היא מבדילה ומבחינה בין זמן החשמונאים וזמן הגאולה העתידה.

נצא ונלמד: מה ההבדל בין זמן המקדש, בין האור של חנוכה – האור הצנוע הנמצא בחדרי חדרים, בהיכל שלפני המקדש, שלא רואה אותו, אלא רק הכהן הנכנס לפני ולפנים, לבין זמן הופעתו של "אורו של משיח"? **האור הפנימי, האור הגנוז, נעשה לאור שמאיר את רשות הרבים.** אור הנרות שבקודש פנימה, נעשה לאור שמוציא את האור החוצה. זה אור הגאולה – האור החדש שיאיר על ציון.

זהו אולי גם הטעם לכך, שצריך להדליק את הנר על פתח הבית מבחוץ. זוהי המהות של חנוכה. זה פרסום, לא רק של **הנס שהיה** – אלא של **הנס שעתיד להיות**, לעיני כל ישראל ולעיני כל העולם כולו – במהרה בימינו!

אי אפשר יותר להצניע את הנרות. כי חלילה שהחושך יכסה ארץ וערפל לאומים. החושך של תרבויות זרות, ישתלט על האור ויכנס אלינו לתוך הבית פנימה. מוכרחים לשים את האור בדלת שלנו, מוכרחים להניח את האור בחלון. מוכרחים להוציא אותו מחדרי חדרים, להאיר את רשות הרבים. כמו שנאמר: "והיה בעת ההיא אחפש את ירושלים בנרות".

כל העיר צריכה להאיר – לא רק בית המקדש! לא רק לפני-ולפנים, לא רק על ההיכל הפנימי-צריכה להאיר השכינה. אורה יצא ויתפרסם מסוף העולם ועד סופו! זה הוא היסוד של כל ענין הגאולה. אם יכול היה עם-ישראל להתקיים בפני עצמו בזמן המקדש הראשון ובזמן המקדש השני. אם אז יכול הנר להיות רק אור פנימי, במקדש הפנימי – לא כן יהא לעתיד לבוא.

אכן האמת היא, שבמקדש הראשון זה היה יותר אפשרי. במקדש השני זה כבר היה יותר קשה, משום שכבר אז התחילה התמודדות עם תרבות זרה. היהדות התיצבה מול החכמה היוונית – עם כל הכח העצום שלה. תרבות זאת איימה לבלוע ולבלע את הדרך היהודית המיוחדת.

לכן: אנו מוכרחים להוציא את אורנו החוצה. לכן הקב"ה בכבודו ובעצמו צריך להאיר לציון. צריך להאיר לא רק בחדרי חדרים, אלא ברשות הרבים, ברשות הרבים של ירושלים, ברשות הרבים של ארץ-ישראל, וברשות הרבים של העולם כולו.

"אמרו לו ישראל לקב"ה: ריבון העולמים, זה כל הכבוד שלנו, "אחפש את ירושלים בנרות"! הלא הבטחת: "לא יהיה לך השמש לאור יומם וכו', כי ה' יהיה לך לאור עולם ושלמו ימי אבלך". אתה בעצמך צריך להיות אורנו, והכתוב אומר: "קומי אורי כי בא אורך". אומר להם הקב"ה: לא כמו שאתם סבורים, אלא כשם שהראתי לזכריה כמו שנאמר: "והנה מנורת זהב כולה וגלה על ראשה ושבעה נרותיה, שבעה". "מנורת זהב טהורה כולה" זו כנסת ישראל. שעליה נאמר: "כולך יפה רעית" – "למענכם שולחתי בבלה" וכן הראה למשה "ועשית מנורת זהב טהור", זו כנסת ישראל. "מקשה תעשה המנורה על ירכה פרח" "

אור חדש על נס חנוכה

תפה

— זה הנשיא, "וקניה" אלו הם תלמידים "ופרחיה" אלה התינוקות הלומדים בבית הספר. "יכולה — ממנה יהיו" "כולך יפה ומום אין בד". כך אומר המדרש בפסיקתא על חנוכה.

זאת אומרת: שכאן ישנה הבטחה נפלאה, שכאשר אנחנו מדליקים נר חנוכה, אנחנו לא מדליקים רק את הנר הפרטי האישי שלנו, כל אחד בביתו, אנו רוצים שכל עם-ישראל יהיה מנורה. ושהנרות שלו יאירו לכל העולם. ושהנרות יהיו בפתח. והפתח הוא לא פתח פרטי ואישי של כל אחד ואחד, אלא פתח של העם כולו. כמו שבכל בית הפתח מואר, כך לעם ישראל כולו **צריך להיות הפתח מואר**. האור היהודי צריך להיות לא רק **אור פנימי**, אלא אור כללי, אור חודר ואור מקיף. לא אור רק לנו, אור שנשמר אצלנו בחדרי חדרים — מתוך הסכנה "ובשעת הסכנה, מניחה על שולחנו ודיו", אלא אור שיוצא לרשות הרבים. **זהו נס הגאולה האמיתי**, שהוא עתיד להתגלות במהרה בימינו. "ומלאה הארץ דעה את ד' כמים לים מכסים". הדעה — תלויה בנרות המאירים ומבדילים, "דעת — זה סדר טהרות". את ברכת ההבדלה וההבחנה בין קדושה לחולין ובין טומאה לטהרה קבעו חכמים בברכת הדעת.

יסוד הבחירה ויסוד הסגולה

אכן: לא במקרה **יסוד הבחירה ויסוד הסגולה עולים בקנה אחד**. אין סגולה שבהבחנה שבין ישראל לעמים, בלי כושר ההחלטה של בחירה — להיות יהודי בבית ובחוץ. לא רק מפני **שנולדתי יהודי**, אלא משום **שבחרתי להיות כזה**. לא רק משום שאני בן אברהם יצחק ויעקב, אלא מפני שאורח החיים שלי הוא כזה, מפני שלמדתי תורה ואני מהלך לאורה.

"והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ, ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש".

הסגולה של הכהן, היא סגולת ההבחנה. הטהרה והקדושה — הם סגולות של הבחנה.

אין שום אמת-מידה פיסית, שיכולה לתת לנו את ההגדרה של ההבחנה וההבדלה הזאת. לכן, גם בכל מוצאי-שבת, כאשר מדליקים את נר ההבדלה, מתכוונים ע"י הדלקת נר-ההבדלה, שהוא מיסוד אותן הנרות, להבחין, בין קודש לחול, בין טמא לטהור ובין ישראל לעמים.

חנוכה — חג העבר וחג העתיד

מתוך כך באו חכמים, וקבעו לדורות את חג החנוכה. חג החנוכה קשור עם החזון לעתיד: אור הגאולה — אור חזון אחרית הימים.

כאשר מחנכים מישהו — מתחילים משהו חדש. כאשר מחנכים ילד — מכינים אותו לחיים. כאשר חונכים בית — מכינים אותו למגורים. כאשר חונכים את בית-המקדש,

מכינים אותו לקראת העתיד. אמר מרן הרב קוק זצ"ל: "החנוכה מושפעת מהעתיד היותר נעלה".

זה מבואר בהוראת המלה "חנוכה", בצפית-העתיד. זה הוא היסוד של חנוכה, ולכן נקרא החג בשם "חנוכה". לא חג האורות בלבד, או חג האורים — אלא דוקא: חג החנוכה, כי יש בו כל סוגי המאורות, שצריכים להאיר לישראל ולעולם.

אור ישראל וקדושו מרן הרב קוק זצ"ל אומר על כך דברים נפלאים מאד בפירושו לסידור "עולת ראייה": "יש כמה אורות שצריכים להאיר בעולם: אור התורה, אור הנבואה, אור החכמה, אור הצדק. אור הגבורה, אור השמחה, אור החסד, אור האהבה". הרב ממשיך ומסביר "כי בטרם הוכרה התכלית העליונה של החיים נראים לנו כל אלה האורות הרבים בפרטיותם כאילו הם דברים נפרדים" ומציין "ולפעמים הפירודים מביאים לפעמים סכסוכי דיעות".

נסביר את הדברים: יש כאן לפנינו שמונה אורות. כל אור מהאורות הללו, נראה סותר לחבירו. יש מי שרוצה צדק ולא רוצה חכמה, מי שרוצה חכמה ולא רוצה צדק. יש מי שרוצה תורה, אז הוא לא רוצה גבורה, יש מי שרוצה חסד, אבל חסר לו יסוד השמחה. וכן הלאה. אך "כל זמן שיש פירודי דעות אין הקדושה מתבססת בעולם, ועיקר הברכה היא ברכת השלום, והיא תתקיים בעתיד בהיות ההכרה ברורה לכל, כי כל המאורות כולם בכל פרטיותם — הכל נר אחד, על כן לא "נרות" נאמרו בברכה של חנוכה, שהיא נושאת דעה עד המרחק היותר נשגב, עד העתיד היותר עליון ונערץ בעוז ה', — כי אם "נר של חנוכה".

נוסף ונסביר: אנחנו אומרים: "להדליק נר של חנוכה"? (או "נר חנוכה", לפי גירסה אחרת שהיא מתאימה לחכמת הקבלה, וכן גם נוהג לחסידים. נח"ל זה שם הקודש של חנוכה, "להדליק נר חנוכה"). כל הנרות צריכים להיות מכוונים כלפי הנר האמצעי, כדי להודיע ולדעת, שכל אחד ואחד — יש לו אמנם את השליחות שלו, את הנטיה לאור מסוים, אבל לאחרית הימים — כל האורות כולם יתלכדו בנר אחד. כל הכוחות כולם יתלכדו יחד בכח אחד.

אז יתמוזג האור עם ברכת השלום, אז נדע שלא נרות, אלא נר אחד בלבד נאמר בברכה של חנוכה. שאור החנוכה, "שנושא דעה למרחק היותר נשגב, לעתיד היותר עליון והנערץ". הוא הוא: נר של חנוכה — הוא אור הגאולה. שאורו של משיח, גנוז בכוח האור המאיר של נרות חנוכה.

אורו של משיח

מה פרוש אורו של משיח? הכוונה היא שהעולם כולו רואה — אותו דבר. כל מה שהכניס פרוז בעולם — יעלם. יחלף המצב של ימינו, שכל אומה וכל לשון וכל דת וכל אמונה וכל כת, רואים את הדברים באור שלהם, ולכן הם שונאים זה את זה.

כאשר יש אור א־לוקי אחד, אין שני אורות – הכל הוא אור אחד. כשיש אור כזה, אז הכל נעשה מאוחד, וזה: כוחו של משיח.

כוחו של משיח־הוא אורו של משיח, והכוונה היא אל החכמה והתבונה והצדק והיושר, שהם הסמל של מלכותו של משיח צדקנו. הם יהיו כאלה: שהעולם כולו יראה אותם בעין אחת.

זוהי המשמעות העמוקה של הנאמר בהפטרה, של שבת חנוכה בה אנו קוראים את נבואתו של זכריה, על אבנו של זרובבל שהיתה: "על אבן אחת־שבעה עינים" והיא נעשית לאבן פינה אחת נפלאה ויקרה, "האבן הראשה תשואות חן חן לה".

מה זאת אומרת? יש השקפות שונות. יש דעות שונות. יש עיונים ריבוי של עינים – וזה עלול להיות מסוכן. אנו צריכים לשאוף אל האחדות, וזו העבודה הפנימית של חנוכה.

חנוכה – זה הנר השמיני. יש שבע עינים ויש נר שמיני, והשמיני מאחד את כל השבעה. לכן אנחנו אומרים בחנוכה את המזמור: "למנצח על השמינית מזמור לדוד", מתי יגיע הנצחון של הגאולה? **כשהנר השמיני יאחד את השבעה.**

זה הוא סוד שמונת ימי החנוכה. זה הוא הענין של השמונה. אכן אני מודע לכך, שאני אומר כאן דברים מאוד עמוקים־שקשה להסבירם. למדתי זאת מפיו ומכתביו של אדוני אבי מורי הרב הנזיר הקדוש זצ"ל, ששמעתי מפיו דברים על הנושא הנפלא הזה. שמעתי גם דברים קרובים ליסוד זה, באחת מן הפעמים בהן זכיתי לשמוע את השיחה של י"ט כסלו, מפי כ"ק מרן האדמו"ר הרבי מלובביץ' זיע"א. שבנה דבריו הנפלאים על היסוד של הפסוק: "ונתתי להם שבעה נסיכים ושמונה בני אדם".

אכן: משיח צדקנו זה בבחינת שמונה בני־אדם, אור החנוכה ואורו של משיח – הם בחינת האור השמיני. בספירות הפנימיות של חכמת הקבלה: **ספירת החנוכה היא ספירת ההוד.** והיא **הספירה השמינית** מעשר הספירות. לכן נקבעה ברכת "על הניסים" בברכה השמינית של העשור השני שבברכת העמידה (דהיינו הברכה השמונה עשרה מתוך הברכות הנאמרות בכל יום), בברכת "מודים אנחנו לך" ולכן צריכים לומר בשמונת ימי החנוכה, "בני־בינה, ימי־שמונה קבעו שיר ורננים". כי פה מתחיל שיר חדש, שיר גאולתנו ופדות נפשנו.

הנצח וההוד

יש נצח ויש הוד. הנצח – הוא הנצח של עם ישראל, זה בא לידי גילוי בימי פורים. אך זה עדיין בגולה. עיקר השמחה שמה – הוא הקיום הפיסי של עם ישראל, לעומת זה – יש הוד, וזה הוא "הקיום הרוחני של עם ישראל". על ידי ההוד של חנוכה, נעשות שתי הספירות הללו, לספירה אחת: **הנצח של קיומו של עם ישראל, שבא לידי גילוי בניסים**

הגלויים שהיו בפורים, עם ההוד המיוחד של הדרך היהודית המיוחדת, שבא לידי גילוי על ידי נרות החנוכה. יחד הם יוצרים את השלמות של נצח והוד. שניהם מהווים את הסודות והיסודות שעליהם עומד כל הבית היהודי.

על פי מסורת חז"ל: שמונה מיתרים היו בכינורו של דוד. לכן אנחנו אומרים: "למנצח על השמינית מזמור לדוד" (תהילים, י"ב). מהיסוד הזה: שדוקא הוא שמונה ולא שבעה. שמונה נרות אנו מדליקים ומגיעים בכך לשלמות של "זאת חנוכה". לכן: זהו הגורם הפנימי, שיש שמונת ימי חנוכה ולא שבעה, כך גם עשה שלמה המלך. וזה התחיל עוד לפני כן, בתחילת הדרך – בחנוכת המשכן שהיתה במדבר, גם שם היו שבעה ימים, והיה גם יום שמיני. אילו זכינו – והיה עם ישראל במצב של תיקון, אז היום השמיני הראשון, היה נמשך לעולם ועד, לא היה צורך בגלות ובצרות וביסורים. עכשיו שלא זכינו – "ויהי ביום השמיני..."

הטרגדיה של נדב ואביהוא – שארעה ביום השמיני הראשון, היא טרגדיה של כל תולדות ישראל, עד ימינו ועד בכלל. כל הקורבנות, כל הקדושים שנופלים, כל שפיכות הדמים שעם ישראל עובר אותו דור אחרי דור, ראשיתה בנדב ואביהוא – שהתקרבו אל הקודש ונשרפו. לכן, אומרים חז"ל: שמי שמוריד דמעות על נדב ואביהוא, מובטח לו שלא יספיד, חלילה, את בנו בחייו. כך נאמר בספרים הקדושים, משום שזו היא התחלה של כל המלחמות וכל המאבקים, שעורכים כוחת הסיטרא אחרא על עם ישראל. היו שם כהנים ופה כהנים, שם אהרון ובניו, ובמשך הדורות: כהן משוח למלחמה וכהן מרובה בגדים.

מה העבודה המיוחדת לכהנים, מה נתיחד להם בהדלקת הנרות במקדש? הלא היא ההטבה, שהיא איננה כשרה בזר. ההדלקה עצמה, אינה עיקר המצוה העיקר היא ההכנה, ההטבה – שאיננה כשרה, אלא בכהן – המביא את אור הגאולה, וזה הגיע באמת לידי גילוי גם אצל בית חשמונאי בזמן הבית השני. לא רק להבדיל בין קודש לחול, אלא גם ואולי בעיקר: להבדיל בין קודש לקודש, בין קדושת הכהן לקדושת הלוי ובין קדושת הלויים – לקדושת כלל ישראל! זה הסוד והיסוד של חנוכה: חג הגאולה.

על זה היה אומר אחד מגדולי החסידות בעל בני-יששכר: שבזמן הגאולה האחרונה, יחדשו חכמי ישראל בענין נס חנוכה, דברים שלא שמעתם אוזן מעולם. הדורות שהם סמוכים לגאולה, בהם יתחילו חכמי הדור לדבר מענין המצוה הזאת, מה שלא שיערו הראשונים – "והוא סוד כמוס".

יהי רצון ויתגלה החג ויאיר האור ויפזר את החושך – ויקויים בנו:

"קומי אורי כי בא אורך – וכבוד ה' עליך זרח".

במהרה בימינו – אמן כן יהי רצון!